

Centrum pedagogicko – psychologického
poradenstva a prevencie
Mládežnícka 34
974 04 Banská Bystrica
☎ 048/4134751-2 Fax: 048/4137289
e-mail: kpppbb@svsbb.sk

<http://kpppbb.svsbb.sk>

Je moje dieťa nadané?

(materiál pre rodičov – ako lepšie porozumieť svojmu dieťaťu?)

Milí rodičia,

máte dieťa vo veku 4,5-5 rokov? Udivuje Vás Vaše dieťa nezvyčajnými otázkami? Všimli ste si, že od malička napreduje rýchlejšie ako jeho vrstovníci? (Nápadný je najmä rýchly rozvoj reči a rečových schopností.) Je aktívne, zvedavé, neúnavne baží po novom poznaní? Možno Vaše dieťa patrí k dvom až desiatim percentám tých, ktoré sú obdarené mimoriadnymi schopnosťami.

Priaznivú schopnosť úspešne vykonávať nejakú činnosť, ktorá sa ešte nerealizovala môžeme označiť pojmom **nadanie**. Pojem **talent** je v úzkom vzťahu k nadaniu. Často sa tento pojem vzťahuje aj ku špecifickým schopnostiam (umeleckým, športovým) a zahŕňa aj vyššiu mieru tvorivosti.

Pre našu potrebu pojmy nadanie – talent môžeme používať ako ekvivalenty. V odborných kruhoch sa nadanie často chápe ako istá predpokladová zložka, kým talent sa pokladá za výkonovú (prejavenú) charakteristiku. Keďže v tomto materiáli uvažujeme o dieťati, bude pre nás lepšie chápať pod pojmom nadanie istý potenciálny základ budúcej špecializovanej činnosti a talent ako realizovanú formu nadania. Najvyššia úroveň prejavovania schopností, vlastná len mimoriadne nadaným sa nazýva genialita.

Prečo je dôležité nadanie odhaliť:

1. Deti s vysokou úrovňou schopností sa líšia od priemerných detí nielen svojimi poznávacími potrebami, ale aj osobnostne. Sprievodné znaky mimoriadneho nadania bývajú často problematické už v útlom veku v rodinnom prostredí, alebo neskôr v materskej škole. Napr. deti môžu byť netrpezlivé, odmietajú trénovať základné zručnosti. Odmietajú direktivnosť, neznášajú rutinu. Môžu byť kritické a netolerantné. Často sú nepraktické. Lepšie pochopenie príčin týchto prejavov uľahčí Vaše výchovné pôsobenie a zbaví Vás rozčarovania, keď sa cítite ako rodičia neistí a bezradní. Okrem toho sa súčasne s nadaním, najmä v školskom veku, môžu vyskytovať aj problémy v sociálnej oblasti, poruchy správania, špecifické poruchy učenia.

2. Nadané deti majú iné poznávacie potreby ako ich priemerní vrstovníci. Sú frustrovaní z nečinnosti, často sa v škole nudia, sú schopní intenzívne sa zamerať na špecifický okruh problémov (vesmír, humanitárne otázky, otázky bytia - nebytia, technika). Veľmi skoro prejavujú záujem o čítanie, písanie, počítanie. Je správne uspokojiť špecifické poznávacie potreby týchto detí, podporovať rozvoj ich nadania a umožniť aby sa ich schopnosti uplatnili.

3. Súčasný vzdelávací systém kladie veľký dôraz na identifikáciu detí a žiakov s mimoriadnym nadaním. Z pohľadu platnej legislatívy sa nadanému dieťaťu/žiakovi priznávajú špeciálne výchovno - vzdelávacie potreby. Zákon rozlišuje všeobecné intelektové nadanie a špecifické intelektové nadanie (umelecké, športové). Intelektovým nadaním sa rozumejú vysoko nadpriemerne rozvinuté poznávacie schopnosti v jednej, alebo viacerých intelektových oblastiach.

Kto môže nadanie rozpoznať:

V období predškolského veku môžu identifikovať nadanie detí v zásade dve skupiny ľudí a to vzhľadom k rozsahu času stráveného s dieťaťom. Sú to učiteľky materských škôl a rodičia detí. Výskumy rôznych domácich aj zahraničných autorov vysoko vyzdvihujú práve rodičov ako najpresnejších odhadcov nadania. Pre ich potrebu sa vyvíjajú aj rôzne dotazníky a posudzovacie škály, ktoré umožnia odhaliť dieťa potenciálne nadané. Tieto metódy sa opierajú o porovnávanie prejavov detí s istými kritériami, ktoré signalizujú prítomnosť nadpriemerných schopností. Umožňujú vyhľadávať a rozpoznávať pravdepodobne nadané deti. V školskom veku už dieťa, resp. žiak spravidla preukazuje svoje vysoké schopnosti svojimi školskými výkonmi.

Presnú úroveň intelektových schopností je schopný odhaliť len odborník z oblasti psychológie a to pomocou štandardizovaných psychodiagnostických metód. Ak sa vám zdá, že vaše dieťa prejavuje

niektoré ďalej uvedené charakteristiky, poraďte sa so svojim detským lekárom, alebo učiteľkou v MŠ, ktorí Vám sprostredkujú kontakt s príslušným odborníkom. Môžete priamo kontaktovať aj najbližšie Centrum pedagogicko - psychologického poradenstva a prevencie.

Od akého veku je možné uvažovať o nadaní dieťaťa?

Odborníci sa stále nezhodujú v tom, či a od ktorého veku je možné určiť intelektové nadanie. Preto sa v najnižších vekových kategóriách radšej dáva prednosť pojmu *nadané správanie*, než skutočné *nadanie*. V súčasnosti sa väčšina špecialistov zhoduje v tom, že kľúčovým obdobím pre identifikovanie takéhoto správania je vek 18 mesiacov a neskôr. V tejto fáze sú veľmi dôležití rodičia. Rodičia ako prví môžu pozorovať, že ich dieťa je odlišné a prejavuje sa netypicky. Prvé charakteristické prejavy mimoriadnych schopností a vývinového náskoku sa začínajú už od jedného do dvoch rokov života. Skúsenosti hovoria, že špecifický rozumový vývin eviduje až 70 % rodičov nadaných detí. Preto sú pre psychológov veľmi cenné údaje získané od rodičov a iných osôb, s ktorými dieťa vyrastalo, alebo ktoré ho poznajú.

Centrum pre rozvoj nadania v USA (Gifted Development Center) uvádza nasledovné charakteristiky prejavov budúcich nadaných detí **v novorodeneckom a batolacom období**:

- Neobvyklá živosť.
- Menšia potreba spánku.
- Dlhodobý rozsah pozornosti a schopnosť sústrediť sa na niekoľko vecí súčasne.
- Vysoká úroveň aktivity – energie, akoby sa nikdy neunavili.
- Včasné rozpoznanie známych osôb.
- Vytvorená „trvalosť“ objektu, včasnšie, než u ostatných (poznatie skutočnosti, že veci existujú, aj keď ich nevidíme).
- Zvýšená reakcia na vonkajšie podnety (hluk, bolesť..).
- Veľká potreba prísunu nových podnetov.
- Neobvyklá pamäť - pamäť na príbehy, pesničky, básničky..
- Vysoká rýchlosť učenia.
- Rýchly rozvoj reči, včasný nástup reči, najprv krátke slová, dobrá intonácia, rýchly nárast ďalšej slovnej zásoby, schopnosť tvoriť vety a užívať gramatické pravidlá.
- Záujem o knihy – (viď včasní čitatelia), a špecifické hračky, kalendáre, atlasy, šachy, počítač.
- Zvedavosť – kladenie mnohých otázok, skôr než u ostatných detí, otázky akoby nikdy nekončili.

V predškolskom období (vo veku 4,5 – 5 rokov) sú najčastejšie charakteristiky nadaných detí tieto:

- Netypické záujmy už od predškolského veku (živočíchy, vesmír, doprava, technika).
- Čítanie, písanie, počítanie už v predškolskom veku (pričom sa tieto zručnosti naučili ako samoukovia, nikto ich k tomu systematicky nevedol).

- Vysoká aktivita, intelektuálna zvedavosť, kladenie otázok, nútiacich dospelých nahliadnúť do encyklopédií alebo internetu.
- Široká slovná zásoba, používanie vzhľadom na vek nezvyčajných, cudzích slov a slovných spojení.
- Zaoberanie sa svetovými problémami a otázkami morálky, etiky, hraníc (nekonečno, začiatok, koniec života)
- Vyhľadávanie komunikácie s dospelými alebo staršími deťmi.
- Nepochota podriaďiť sa príkazom, autoritám, potreba vysvetľovania požiadaviek dospelých.
- Perfekcionizmus, snaha byť najlepší, neochota zmieriť sa s prehrou.

Laická verejnosť, i niektorí odborníci a učitelia žijú s mylnou predstavou o nadanom dieťati. Táto predstava zobrazuje dieťa ako dobré, poslušné, bezproblémové, prispôsobivé, v kolektíve obľúbené a priateľské, ktoré je pripravené podávať dobré výkony, v škole má samé jednotky a učiteľ je s ním spokojný. Naopak, sprievodné prejavy mimoriadneho nadania bývajú často problematické už v materskej škole. V našej poradenskej praxi sa neziadka stretávame s požiadavkami o vyšetrenie žiaka, ktorý je označený za problémového – napr. nerešpektuje autority, poskytuje nevyžiadané komentáre, odmieta spoluprácu. Komplexnou diagnostikou sa zistí, že ide o intelektovo vysoko nadaného jedinca a jeho prejavy sú veľmi typické pre túto skupinu detí. Niekedy sú pozitívne poznávacie potreby nadaných detí tak silné, že môžu, pri neodhalení skutočných príčin „neobvyklého“ správania, pôsobiť veľmi rušivo. Môžu byť vnímané ako porucha správania a môžu viesť k vzniku sociálnych a emocionálnych problémov. Popredný americký psychológ, J. Webb (1993), sa dlhodobo zaoberá problematikou vzniku týchto problémov u nadanej detskej populácie. Nasledujúca tabuľka ukazuje, ako môžu byť typické poznávacie charakteristiky nadaných detí spojené so školskými problémami.

Možné problémy asociované s charakteristickými pozitívnymi vlastnosťami nadaných

Pozitívne charakteristiky	Možné problémy
Rýchlo získavajú a uchovávajú nadobudnuté informácie.	Sú netrpezliví, keď sú ostatní pomalí, nemajú radi rutinu a dril, odmietajú neustále trénovať základné zručnosti.
Intelektová zvedavosť, vnútorná motivácia, hľadanie významu.	Kladú nekonečné otázky, majú silnú vôľu, odmietajú direktívnosť, rovnaké očakávajú od ostatných
Schopnosť zovšeobecňovania, abstrakcie, syntézy, radi riešia problémy obľubujú ďalšie intelektové aktivity.	Odmietajú detaily, dril, vystupujú proti vyučovacím metódam.

Dokážu vidieť vzťah príčina - dôsledok.	Majú problémy zmieriť sa so všetkým nelogickým - ako sú pocity, tradície alebo dôvody, ktoré sa majú brať ako osudové.
Majú radi pravdu, spravodlivosť, „fair play“.	Majú problémy byť praktickí, zaoberajú sa humanitárnymi otázkami.
Radi organizujú ľudí a veci do štruktúry a poriadku, systematizujú.	Konštruujú komplikované pravidlá, alebo systémy, tým sa môžu javiť ako príliš dominujúci a ovplyvňujúci.
Široký slovník, pohotové verbálne vyjadrovanie, rozsiahle informácie v rôznych oblastiach.	Môžu využívať svoju verbálnu zdatnosť na to, aby sa vyhli určitým situáciám, často sa nudia v škole a s vrstovníkmi, ostatní ich vnímajú ako „vševvedkov“.
Myslia kriticky, majú vysoké ciele, sú sebakritickí a hodnotia ostatných.	Kritickí a netolerantní k ostatným, môžu byť depresívni, perfekcionistickí.
Sú vynikajúci pozorovatelia, chcú poznať všetko neobvyklé, sú otvorení novým skúsenostiam.	Príliš intenzívne zameranie, občasná ľahkovážnosť.
Kreatívni, tvoriví, majú radi nové spôsoby, ako možno veci robiť.	Môžu narúšať plány a odmietajú to, čo je už známe, ostatní ich vnímajú ako odlišných.
Intenzívna koncentrácia, schopnosť dlho sa sústrediť v oblasti svojho záujmu, správanie orientované na cieľ, vytrvalosť.	Neznášajú vyrušovanie, odmietajú vykonávať všetky povinnosti a kontakt s ľuďmi v dobe, keď sú ponorení do svojich záujmov.
Senzitivita, empatia, túžba byť druhými akceptovaní.	Citlivosť ku kritike ostatných alebo odmietanie kamarátov, očakáva, že ostatní uznávajú podobné hodnoty, potreba úspechu a uznania, môžu sa cítiť byť odcudzení a „inakší“.
Veľká energia, dychtivosť, obdobie intenzívneho úsilia.	Frustrácia z nečinnosti, dychtivosť môže ostatných rušiť, potreba neustálej stimulácie, môžu sa javiť ako hyperaktívni.
Nezávislosť, preferujú samostatnú prácu, dôverujú sami sebe.	Môžu odmietajú podnety rodičov alebo kamarátov, nekonformní, nekonvenční.
Rôzne záujmy a schopnosti, roztržitosť	Môžu sa javiť ako neorganizovaní, frustrovaní nedostatkom času.
Silný zmysel pre humor.	Vidí absurdity niektorých situácií, ich humoru nemusia vrstovníci porozumieť, môžu sa stať „triednym klaunom“, aby tak získali pozornosť ostatných.

Niektoré pedagogické výskumy ukazujú, že učitelia často zamieňajú prejavy správania rozumovo nadaného dieťaťa s dieťaťom šikovným, bystrým. (Cvetkovič – Lay, 1998). Tak bystré, ako aj intelektovo nadané dieťa potrebuje k optimálnemu rozvoju podnety a vzdelávacie materiály, ktoré

zodpovedajú jeho kognitívnej úrovni. Nižšie uvedená tabuľka ukazuje niektoré typické rozdiely v správaní.

Niektoré rozdiely medzi bystrým a nadaným dieťaťom:

Bystré dieťa	Nadané dieťa
Je vnímavé	Je „zapálené“
Pozná odpovede.	Samé formuluje otázky
Zajíma sa.	Je mimoriadne zvedavé.
Má dobré nápady.	Má neobvyklé nápady.
Odpovedá na otázky.	Zaujímajú ho detaily, rozpracúva.
Je vodcom skupiny.	Je samostatné, často pracuje osamote.
Jednoducho sa učí	Väčšinu už vie.
Najlepšie z triedy	Stojí akoby mimo, nad triedou
Pochopí zmysel.	Robí závery.
Presne kopíruje zadané riešenia.	Vytvára nové riešenia.
Dobre sa cíti v škole, v škôlke.	Dobre sa cíti, keď sa učí (niečo nové).
Prijíma informácie.	Využíva informácie.
Je vytrvalé pri sledovaní.	Sleduje pozorne.
Je spokojné s tým, čo sa naučilo.	Je veľmi sebakritické.

Čo je to IQ?

Dosiaľ používaný pojem inteligenčný kvocient odvodil nemecký psychológ W. Stern, začiatkom 20. storočia ako podiel mentálneho a skutočného (fyzického) veku v mesiacoch krát 100. Hodnota IQ sa získava tak, že dieťa vypracuje inteligenčný test, ktorého výsledkom je bodové ohodnotenie. Test porovnáva schopnosti testovaného dieťaťa s priemernými schopnosťami všetkých detí rovnakej vekovej kategórie (populácie). Na to je potrebné testy štandardizovať. Testy sa štandardizujú tak, že sa zadajú veľkému množstvu jedincov v jednotlivých vekových kategóriách t.j. reprezentatívnej vzorke (napr. 1000 detí). Výsledky bodového hodnotenia sa upravíva matematickým vzťahom, ktorý zaistí, že bodové hodnotenie zodpovedajúce priemerným schopnostiam zodpovedá hodnote IQ 100. Rovnaký matematický vzťah sa aplikuje na bodové ohodnotenie každého testovaného dieťaťa a tým sa získa jeho IQ.

IQ prezrádza hlavne to, ako mozog pracuje. Nerozhoduje o ňom vzdelanie. Hodnota IQ určitým spôsobom korešponduje so školskou úspešnosťou, ale ani to neplatí vždy.

Pre rodičov, pedagógov, prípadne iných odborníkov – nepsychoológov je omnoho zrozumiteľnejší pojem „mentálny vek“ Mentálny vek, je vek, pre ktorý sú typické určité schopnosti. To znamená, že ak napríklad 5-ročné dieťa dokáže rozmýšľať na úrovni bežného 7-ročného dieťaťa, má určite nadpriemerné schopnosti. Ak by sme aplikovali vyššie uvedený vzorec, vypočítali by sme, že jeho inteligenčný kvocient je $7/5 \times 100$, čiže má IQ 140.

Ako rozvíjať nadanie Vašich detí:

- Poskytnite svojmu dieťaťu takú atmosféru v rodine, ktorá umožňuje pokojne sa sústrediť na to čo ho zaujíma.
- Najdôležitejšie, čo môžete svojmu dieťaťu poskytnúť je pomoc a podpora. Počúvajte ho a hovorte s ním.
- Nič nemá na dieťa taký pozitívny vplyv ako dobré príklady rodičov. Správajte sa tak, ako chcete, aby sa správalo Vaše dieťa.
- Udržte život dieťaťa aktívny a zaujímavý. Kupujte knihy, časopisy, ktoré ho môžu zaujímať a rozprávajte sa s ním o tom, čo v nich je.
- Nadanie dieťaťa nie je dôvodom aby sme ospravedlňovali jeho nevhodné správanie. Nadané dieťa rýchlo chápe pravidlá správania, zvykať ho na výnimky nie je vhodné.
- Nezabudnite dieťa oceniť aj keď sa Vám zdá, že jeho úspech je samozrejímavý. Potrebuje pocit, že má stále vašu podporu.
- Nechváľte sa schopnosťami svojho dieťaťa, zvlášť nie v jeho prítomnosti. Dostávate ho tým do nevýhodnej situácie.
- Rovnako ako iné deti potrebuje aj nadané dieťa čas na hranie, uvoľnenie i leňošenie. Doprajte mu to.

Spracovala: PhDr. Daniela Schranzová, júl 2012

Použitá literatúra:

Laznibathová, Jolana.: Nadané dieťa, jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie, IRIS, Bratislava, 2001
Dočkal, Vladimír.: Zaměřeno na talenty, aneb nadání má každý. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2005
Jurášková Jana.: Základy pedagogiky nadaných. Agentúra Fischer, Pezinok, 2003
Campbell, J.R.: Jak rozvíjet nadání vašich dětí, Prtál, Praha 2001
Webové zdroje:
Obtíže v identifikování nadaných žáku a studentu, www.centrumnadani.cz
[Rozpoznávanie nadaných, www.centrumnadania.sk](http://www.centrumnadania.sk)
Portešová, Šárka.: Nadání ve světle současné psychologie, www.nadanedeti.cz

